

Anadolu Din ve İnançları Platformu / Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar / Bölüm 9

Yaşar Kaplan ve Emin Sarı ile Anadolu'da Nasturi Kültürü

“Geçmişin çok kültürlü yaşamını burada yeniden kurabiliriz.”

KONULAR: Nasturiler ve Ezidiler üzerine yapılan araştırmalar, Türkiye'nin Ezidileri, Sahipsiz Çılgık belgeselinin tanıtımı, Hakkari'de Nasturi Kültürel Mirası

Nükhet Everi- “Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar” söyleşi serimizin bu bölümünde Hakkari ve Van'a gidiyoruz. Hakkari Üniversitesi Dinler Tarihi bölümü araştırma görevlisi Yaşar Kaplan ve Van'dan gazeteci-yazar Emin Sarı, "Sahipsiz Çılgık" belgeselinin yapımcısı ve yönetmeni misafirimiz olacak. Öncelikle Yaşar Hocam sizden kendinizi tanıtmanızı rica etsem.

Yaşar Kaplan- Yüksek lisans çalışmamı Ezidiler üzerine yaptım. Doktoramda da Nasturi kilisesi, Doğu Süryanileri üzerine çalıştım. Ezidiler üzerine yazdığım tez kitap olarak da yayınlandı. Derlemecilik de yapıyorum. Hakkari'deki destan, şarkı, türkü, atasözü ile ilgili yayınlanmış eserlerim de var. Hakkari tarihiyle ilgileniyorum. Onun üzerine de makalelerim ve çalışmalarım var.

Nükhet Everi- Emin bey sizden de kendinizi tanıtmanızı rica etsek.

Emin Sarı- Aslen Hakkariyim, şu an Van'da bulunmaktayım. Gazetecilik yapıyorum. Yayınlanmış iki tane kitabım var. Kismetse belgeselciliğe başladım. Umarım iyi bir çalışma, iyi bir başlangıç olacak.

Nükhet Everi- Nasturiler, Doğu Süryanileri pek bilinen konular değildir. Yaşar Hoca çok güzel araştırmalar yaptı. Nasturiler ve Ezidiler üzerine nasıl araştırmalar yaptınız hocam?

Yaşar Kaplan- Ezidiler üzerine benim esas çalışma alanım günümüz Ezidilerinin bir fotoğrafını çekmek. Yani Ezidilik dediğimiz dini gelenek şu anda nasıl bir durum arz ediyor? Modernite ile uyum sağlayabiliyor mu? Geleneğini koruyabiliyor mu? Yeni nesillere aktarabiliyor mu? O zaman onların durumu daha iyiydi. Irak'a, yani Kürdistan bölgesine gittim. Onların kültür merkezleri, din adamları vardı. Birebir onlarla görüştüm. Ekim ayında Hac mevsimidir. O dönemde dünyanın her tarafından Ezidiler dini merkezleri Laleş'e gelir. Din adamlarıyla, hac için gelen sıradan dindar Ezidilerle röportajlar yaptım. Irak'ın Kürdistan bölgesinde bir okulda yüzde 25 civarında Ezidi çocuğu varsa, orada hemen hükümet onlara bir tane Ezidi öğretmen, din öğretmeni atıyor. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınlanmış kitaplarını edindim. Kültür merkezinde basılmış eserler edindim. Fakat çalışmanın bitiminden birkaç yıl sonra maalesef IŞİD saldırısına maruz kaldılar. Bu çok kötü bir kıyımdı. 21. yüzyılda böyle büyük bir jenosidin yaşanması çok ürkütücüydü, korkutucuydu. Eğer Orta Doğu'yu biz bir gülistana benzeteceksek, Ezidilik bu gülistanın önemli çiçeklerinden bir tanesidir. Ne pahasına olursa olsun bizim bu çiçeği korumamız,

yeni nesillere de taşımamız gerekiyor. Elimizi taşın altına koymamız gerekiyor.

Nühket Everi- Kapalı bir toplum. Siz neler yaşadınız, neler gördünüz, çok merak ediyorum. Terk edilmiş de olsa kaç köy var, hiç Ezidi var mı bölgede?

Yaşar Kaplan- Ezidiler her zaman Hakkari bölgesiyle ilgilidir. Şeyh Adi Bin Müsafir El Hakkari'den dolayı biliniyor. Hakkari dediğimiz yer tarihte daha geniş bir coğrafyaya tekabül ediyor. Yani Musul'un hemen kuzeyinden Van gölünün güneyine, Cizre'den Urmiye gölüne kadar olan dağlık alan için Hakeri ismi kullanılıyor. Günümüzde Türkiye sınırları içerisinde olan Hakkari bölgesinde eskiden de hiç Ezidi köyü yoktu, şu anda da hiç yok. Duhok şehri o zamanlar Güney Hakkari sayılıyordu. Oradan bazı göçebe Ezidi aşiretler yazları bizim buradaki yaylalara geliyordu. Sadece bu şekilde Ezidilerin geliş gidişi oluyordu. Fakat Ezidilere ait bir köy yoktu. Onların esas alanı Güney Hakkari, yani şimdiki Duhok şehri. Dini merkezileri Laleş de orada bulunuyor. Diğer önemli köyleri de orada. Saddam döneminde Şengal bölgesinde dağlık alandaki bütün köyler boşaltılmıştı. Onlarca köy bir kampta toplanmıştı. IŞİD'in saldırılarına hedef olan kesimler de aslında bu kamplarda toplanan Ezidilerdi. Bunun dışında Siirt, Mardin, Van'ın kuzey taraflarında Halep, Maraş, Şam civarlarında önemli miktarda Ezidi nüfus vardı. Fakat maalesef Osmanlı döneminde Kafkasya'ya göç etmek zorunda kaldılar, Ermenistan bölgesinde kaldılar. Şu anda da varlıklarını orada devam ettiriyorlar. Türkiye'de sayıları maalesef çok azaldı. Çoğu yurt dışından göç ettiler.

Nühket Everi- Peki Nasturiler'e, Doğu Süryanilerine geçelim. Hep atlanan, konuşulmayan, unutulmuş bir konu. Bu konuyla ilgili ne tür çalışmalar yaptınız?

Yaşar Kaplan- Türkiye'de Nasturiler çalışılmış, çalışılmamış değil. Fakat Türkiye'de yapılan çalışmaların esası 19. yüzyıl ve 20. Yüzyıl Nasturilerin serancamıyla ilgili. Misyonerlerin Nasturiler arasında gelişimi, komşuları Kürtlerle ilişkileri gibi hep sosyopolitik konular çalışılmış. Dinler tarihi açısından Nasturilik nasıl bir kilisedir? Diğer kiliselerden ayrışan yönleri nelerdir? Dinler tarihiyle ilgili çok az çalışma yapılmış. Hakkari'li olmam ve Hakkari Üniversitesi'nde dinler tarihi üzerine çalışmam hasebiyle neleri çalışabilirim diye düşündüm? Bölgemizde kimlerle iç içeyiz? Ezidlerimiz var, Doğu Kilisesi, Nasturi Kilisesi var. Onlar üzerine çalışmamız gerektiğine kani olduk. Fakat ben son dönemi çalışmadım. Yani bu sosyopolitik durumu çalışmaktan artık gına geldi. Bu çalışmalarda herkes kendi perspektifinden değerlendiriyor. Kimisi Osmanlıları, kimisi Batılıları haklı çıkarıyor. Fırat'ın doğusunda Hristiyanlık ne zaman, nasıl yayıldı? Kimler Hristiyan oldu? Nasturi Kilisesi ne zaman teşkil oldu? Ne zaman diğer kiliselerle görüş ayrılıklarına düştüler? İslam yönetimi altındaki durumları nasıldı? Bir de keşişlik örgütlenmeleri, misyonerlik faaliyetleri var. Hristiyanlığı Çin'e, Moğolistan'a kadar geniş bir coğrafyaya ulaştırmışlar. Kültürümüze çok katkıları var. Yeterince araştırılmamış, incelenmemiş. Bunları ortaya koymak, anlamaya çalışmak için bir yıllığına da İngiltere'ye Cambridge Üniversitesi'ne gittim. Orada da araştırmalarıma devam ettim. Çünkü kaynakların büyük çoğunluğu orada. Süryanice el yazmaları da vaktiyle, misyoneler vasıtasıyla oraya aktarılmış. Bir şekilde korunmuş, bu iyi

bir şey.

Nükhet Everi- Sayın Emin Sarı, belgeselinizden biraz bahsedelim istiyorum. Neden çekmek istediniz? Nereden geldi aklınıza? Neler yaşadınız?

Emin Sarı- Belgeselin çekimlerini yakın tarihte bitirdik. Montaj, seslendirme falan bu gibi aşamalar var. Yaşar Hoca'yla konuşurken ben de dinliyordum. Nasturilerle, daha doğrusu Doğu Asurileriyle ilgili belgesel çekmeye karar verdiğimde, kimden yardım alabilirim diye bir araştırmaya girdim. Yaşar Hoca'yla daha önce de tanışıyordum. Çok doğru bir tercih yaptım. Belgesele çok büyük faydaları oldu. Şimdi sizin aracılığınızla da teşekkür edeyim. Doğu Asurilerle ilgili bir belgesel çekiyorum ama görüşebileceğim bir Nesturi bulamıyordum. Baştan beri düşündüğüm bir problemdi. Belgesel ile ilgili haberler kamuoyuna yansıdıktan sonra iki doğu asuri arkadaşla karşılaştık.

Hakkari coğrafyası özellikle arkeolojik çalışmalara açısından gerçekten çok bakir bir coğrafya. Hakkari'de yapılmış ciddi bir arkeolojik kazı yok. Böyle bir çalışma olursa ben gerekirse işçi olarak bile katılıırım. Benim asıl çıkış noktam Hakkari coğrafyasında yapılara ilgi çekmek. Bunlarla ilgili ciddi bir koruma yok. Hakkari'de restorasyon yapılmış iki tane tarihi eser var. Tarihi Meydan Madresesive Şemdili Bağlar'da bulunan Kayme Sarayı'dır. Asıl görkemli bir kale var, onarılması, onunla ilgili arkeoloji çalışmalarının yapılması lazım, yapılmıyor. Nasıl bir katkı sunabilirim diye düşündüm. Nasturi yapılarıyla ilgili bir çalışma yapmak istiyordum. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği ile ortaklaşa bir programı vardı. Projem kabul edildi. Ben de çalışmalarına başladım. Doğa Asurilerin merkezi kilisesi Hakkari Konak/Koçanoz köyünde yer alıyor. Bütün çalışmalarımızı tarihi yapılarda yaptık. Hiçbir röportajımızı masa başında yapmadık. İlk çalışma yerimiz Koçanis kilisesiydi. Nasturi yapılarını çok sade yapıyorlar. Ermeni kiliselerine baktığınız zaman çok gösterişli yapılar. Fakat Nasturi yapılarında, Doğu Asurilerinin yapılarında biraz daha sade yapılar. Ama Koçanis Kilisesi biraz daha gösterişli bir yapı. Koçanis'de çok ciddi bir tahribat var. Yaşar Hoca bütün bu çalışmalar süresinde bize eşlik etti. Şimdi Hakkari'de kiliselerin dışında manastırlar da var. Bu manastıra yaklaşık iki saatlik bir yürüyüş sonrasında ulaşabildik. Orada görkemli bir yapı yapmışlardı, ama çok ciddi bir tahribat vardı. Defineciler nasıl ulaşmış buraya? Bu tahribatı da görüntüledik. Nasturilerle ilgili görüşmeler var, yazılanlar var, çizilenler var ama bu yapılara dönük ciddi bir çalışma hiç olmadı. Vermek istediğimiz en önemli mesaj bence burada o yapıların korunmasıdır. Umarım bu belgesel buna da bir vesile olur, yapıların korunmasına dönük bir çalışma gelişir.

Nükhet Everi- Yapmak istediğiniz başka bir belgesel çalışması, ya da kitap var mı?

Emin Sarı- Biz bu üç yapı üzerine yoğunlaştık. Fakat bunun dışında da yaklaşık 15 yapı üzerine girebildik, gittik. Buralarda da çekimler yaptık. Belgesel yayınlanımında siz de göreceksiniz. Bu üç yapı dışında da aslında çok önemli yatılar var. Şimdi ben şöyle deşindim, yapılarla, işte orada tahribatla ilgili deşindim. En önemli etken aslında definecilik. Türkiye'nin her tarafında olan bir şey fakat Türkiye'de Hakkari bölgesinde de böyle bir problem var. Bu yapılarda define olduğuna dair bir sürü rivayet var, söyleti var filan. Bunun

üzerine insanlar burada kazılar yapılıyor. Bu yapılarda var olan tahribat son 20 yılla ilişkili bir durum. Hakkari bölgesinde yaşayan insanların %99-%100 Müslüman, bu yapılar 30-40 yıl öncesine kadar gerçekten çok iyi korunuyordu. İnsanlar farklı bir dinden olmasına rağmen bu yapılara saygı gösteriyor, değer veriyor, korumaya çalışıyordu. Şimdi köylüler tarafından korunan kiliseler de var. İkinci bir belgesel çalışması yapmak istiyorum. Teknik imkanlarımızı da geliştirdik. Hakkari bölgesindeki kalelerle ilgili bir çalışma yapmak istiyorum. Umarım onu da başaracağız.

Nükhet Everi- Yaşar Hocam siz de bu belgesel çalışmasına dahil oldunuz. Neler yaptınız?

Yaşar Kaplan- Emin Hoca böyle bir projeye gelince, ben de zaten çalıştığım bir konu olduğu için seve seve kabul ettim. Onunla beraber belirlemiş olduğu yerlere gittik. Biz de önerilerimizi falan sunduk. Orada artık konuyla ilgili kilise yapılarının tanınması, bunlar aramice nasıl isimlendiriliyordu, fonksiyonları nelerdi, ne zaman kuruldu, işleri nelerdi, neler yapıyordu. Onlar üzerine biz de bildiklerimizi, diğer tarihçi arkadaşımız da bildiklerini aktardı, böyle bir renk katmaya çalıştık. Dünyayı anlamaya başladığınız andan itibaren şöyle bir etrafınıza bakıyorsunuz. Çeşitli yapılar var ve orada hali hazırda yaşayan insanların yaşamı dışında var olan şeyler. İnsanda merak oluşuyor. Bunların sahipleri kimdi? Neredeler? Biz niye ayrıldılar? Beraberken nasıl geçiniyorduk? Evimizin karşısında Hakkari Kalesi'nde kimler yaşadı, neler yapıldı? İnsan merak ediyor. Hasbelkader akademisyenliğe atıldık, daha yakından tanıma, okuma, öğrenme imkanına sahip olduk. Hala niçinler, nasıllar, nedenler bitmiyor.

Emin Sarı- Asurilerden olumlu dönüşler aldım. Geçmişte yaşanan olumsuz olaylara da değinilmesini istiyorlar. Biz onların bir bütün olarak tarihini almaktan ziyade bıraktıkları tarih eserleriyle ilgilenmek istiyorduk. Ama böyle bir beklenti de oldu. Gerçekten bu topraklar çok büyük acılar yaşamış. Hala da acılar yaşanıyor. Umarım yaşananlar ileride bilimsel, objektif kurumlar tarafından araştırılır.

Bir Hakkarilik kimliği de ortaya çıkıyor. Onu da görüyorsunuz. Çok güzel bir şey. Yani Asuri olur, Kürt olur veya işte başka bir inançtan olur, ama Hakkarilik bir üst kimlik olarak ortaya çıkıyor. Çok kültürlü bir toprağı yaşatmaya çalışmıyoruz. Bunu geliştirmeye çalışmalıyız. Geçmişte olan o çok kültürlü yaşamı burada tekrar kurabiliriz, tekrar yaşatabiliriz. Bu açıdan umarım belgesel bir vesile olur.